

(copiat en el DTo. 1670): identificacions a bell ull, fundades en el caràcter «malsà», o més ben dit metzinós, de la planta, i en el seu color blanc; «és també remey preservatiu, y molt a propòsit en aquest gènere de anis les fonts,¹ vexicatoris o mansiulles, perquè per elles se puga purgar y descarregar naturaleza», Bernat Mas, *Orde Breu* (Bages, 1625), 34v (cit. DBal., s. v. font); «mansiuolo: ellebotus»; «didalera mansiuleta = ll. *digitalis obscura*, fr. *digitale ambiguë*, cast. *didalera flor-oscura*», Cavanilles, entre les plantes de la classe XIV (*Didynamia, flores de 4 estambres, dos de ellos más largos*), *Observ.* (ed. 1797, II, 332 i 333; ed. facs. II, 420.3f.); «mansiuola: pegat de cantàrides que s'aplica als malalts: *vexigatorio*, splenium ad vesicas in cute excitandas», Belv. (que Lab. 1840 rectificava en «--- de cantàrides o altra cosa que alsa bombolles»).

Aquesta variant amb *n*, com en temps de Cavanilles, és la pròpia del valencià: jo mateix veig la planta (d'aspecte inequívoc) a molts pobles del Maestrat, on em donen el nom *mansiulos* a Ares (Mas de Gasull), Cinctorres, Sorita; però *mansibol* a Castellfort, on aclareixen que a d'altres llocs diuen *mansiglo* i en aragonès *saujéro*; a Bel *mansiñglót*, i al Boixar *mansiylót* («molt bo per les tocadures dels animals»), 1961. Segons AMAlcover la forma *mansiyla* és també la de Mallorca, mentre que en el Pallars li pronunciaren *manşiyula* (Sort, BDLC IV, 263).

En realitat jo mateix ho puc confirmar, car així ho he sentit a diverses valls pirinenques occidentals: *mañçiyules* a l'Alta Vall d'Assua, on me n'ensenyaren a Caregue afegint que ells també en diuen *askampadó*s, i en observar el nostre acompanyant, Joan Lluís Pallarès, que és de la vall baixa, que ell només ho coneix en el sentit de «ventosa, que aixeca la sang, aplicada al cos», el de Caregue explicà que d'això ells també en diuen *una mañçiyula*; dies després a l'altra branca de vall, a Llessú, el pastor ens donava la planta com a *mañçiyules* i ens parlava dels pegats que en fan per sagnar el bestiar (1963); també a l'Alt Urgellet ens parlaren a Schüle i a mi de *mañçiyules*, planta medicinal, «en fem un feix prim, i amb ell trucam ['assotem'] la vaca que està botida, i se cure» (Arcavell, 1936). Més a Ponent, almenys a les valls ribagorçanes, de la planta en diuen *olierca* o *ulierca*, però a Senet m'explicaven que «un pegat d'ulierca és la *mañçiyula* més forta» (1953).

En efecte, com sigui que aquesta planta enlloc, com és natural, no prospera amb tanta ufana, i no porta suc tan actiu com en les comarques del Migjorn, aquesta forma de les muntanyes seques de les conques ibèriques, s'ha estès per altres comarques de la llengua, almenys amb el sentit de 'pegat vesicatori', d'on figuradament 'excitant', 'estímul violent i inflamatori': La *Mansiula* era el nom d'un setmanari demagògic, i de vegades escandalós, que sortia a Bna. a principis de segle. «Lo de l'aplec, perquè ho sàpigues, va ser com una *mansiula* que vaig empescar-me al veure que may te sortias de la fandanga: va esser un mal pas, més a més que no creya an aquell, tan mal amic y tan brètol», MrnVayreda (*Puny*.1, x, 168 (134)).

Perquè la forma del català oriental és una mica diferent: *marxivols* ja recollit ACCosta i el 1885 en el *Butll. de l'Assoc. d'Exc. Catalana* (VIII, 232); Coromines recollia *marxigol* «mena de planta metzinosa que fa una caps de fava, plena de granes mig vermelles i morades: me la van ensenyar a can Serrat de la muntanya de Bassegodà» (jul. 1898); pels alts de Freixenet de Camprodon el pagès que m'ensenyava els *marsibuls* el 1935 em cridava l'atenció sobre aqueixes «faves» a manera de raïms verd clar (que després he vist a dotzenes de muntanyes) perquè «s'hi veu com serà de bona la collita, segons que un any en facin tres o quatre».

Diu el DAG, a la Plana de Vic: «*marxivols* té la fulla d'un verd negrós i es fa pels frescals, i diuen que senyala l'anyada --- si fa un gra o una llavor només, és mala anyada; si en fa dos és mitjana; si en fa tres o més, és gran o bona anyada»; JTexidor (*Flora Farmac.*, 1117) «cast. *elébore fétido* --- arag. *chigiüero, mansiu- lot; val. sagüero, mansiuolo; cat. mansibuls, manxiubuls, marxibuls*; Serradell (*Sota Terra Cl. Munt. Tssa.*, 25): «*marxibols: helleborus foetidus*»; anotat *marsibuls* a Osona i Baixa Cerdanya (La Guixa, Riu del Pendís, 1935); *marsibus* a Finestres i St. Aniol, 1969 («planta que fa pudor»), a l'Alta Cerdanya (Er, 1959); *marsigul* o *marsigus* en el Ripollès (La Vola i Tenes, 1953, aquí explicat amb iguals detalls que al DAG i afegint que n'hi ha dues espècies *m. bords* i *m. de llei*). En tots aquests llocs la *ci* apareix doncs palatalitzada com *çi*, però igual que en el Maestrat es conserva el *ci* etimològic en el Conflent, on vaig anotar *marsibu* a Ralleu i a Conat (1959, 1960).

La base semàntica de la derivació em saltava a la vista pertot arreu: ja cap a la fi de la primavera la planta apareix lamentablement mústiga sempre, i pitjor en els anys que no plou i en tots els anys des de maig i juny, segons la menor o major altura i frescor del país; però quasi sempre fa pena de veure-la tan marcida.

Altrament el nom es prolonga cap a terres d'Oc. Posant en un mapa les variants que recollí Rolland (*Flore Pop.* I, 77 i 85, i IX, 225), del nom dels gèneres *Helleborus L.* i *Euphorbia L.* es veu que el tipus *mar-siule* (-*siéule*, -*siüle*) amb variant *mar-siure* (-*siéure*) ocupa tot el domini dialectal llenguadocià lato sensu: la variant amb *-re* al Gard, Erau, Alta Garona i part de l'Aveyron, en *-le* en aquest, el Tarn-et-Gar., Lot-et-Gar., Lot i Corrèze; *massigoul* o *-iboul* en el Tarn i l'Erau, *massivou* en el Gard, *mou(r)suble* i *moursible* a la Vauclusa. Afegim-hi encara *mar-sciourè* (o sigui *mar-siüre*) «l'ellébore noir ou pied de griffon ---» (Sauvages, que sol correspondre al Gard); «*marxioule, maxigoul* [= *marsiüle, marsigul*], *massigoul*: *tithymale*, plante dont le suc tue les verrues, les cors» (Couzinié, *Langue Castraise*, s. v.), Roergue «*marsieule*: ellébore ---» (Vayssier), *marsibül* al Nord de l'Alta-Garona (punt 763, ALF Suppl., s. v. *euphorbe*). I fins sobreix poc o molt pel domini francoprovençal, com sigui que Bridel apunta *muzeivro(z)* m. 'ellébore' (*Dict. du Patois de la Suisse Romande*) i a Rol-